

Книгодаряването в зоната на политическата жестовост

Доц. д-р Десислава Андреева
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

Book donation in the political gestures area

Assoc. prof. Dr. Desislava Andreeva
VTU “St. St. Cyril and Methodius”

Abstract: *The text addresses the problem of political subjects donations, analyzed within the paradigm of “politics of small gestures”. It is argued that when a political subject (a politician or a political organization) initiates books donation, there always emerges a risk of this act being interpreted primarily through the prism of political stereotypes of the audience and the epoch in general. Possible variations in the assessments of the political donation gestures are illustrated by two case-studies aimed at demonstrating the commonality of the problem, both at micro- and macro-political level. An attempt is made to clarify the message and the effects of the inappropriate donation as well as the refusal to accept a political book donation.*

Keywords: *politics, book donation, small gesture, campaign, evaluation, ideology*

Резюме: Текстът разглежда проблема за дарителството от страна на политически субекти, като го анализира в парадигмата на „политиката на малките жестове“. Лансира се тезата, че когато политически субект (политик или организация) инициират книгодарение, винаги съществува рискът този акт да бъде разтълкуван предимно през призмата на политическите стереотипи на аудиторията и епохата. Възможните вариации в оценките на политическите дарителски жестове са илюстрирани с два случая, които целят да докажат общовалидността на проблема, срещан както на микро-, така и на макрополитическо равнище. Направен е опит да се разяснят посланието и ефектите на неподходящото дарение, както и на отказа да се приеме политически дарителски жест.

Ключови думи: политика, книгодаряване, малък жест, кампания, оценка, идеология

Текстът, който в основната си част беше създаден през 2018 г., насочва читателското внимание към два частни случая, които

могат да бъдат разглеждани като девиация на популярна обществена дарителска тенденция. **Предмет на изложението** е опасността високоморалният акт на книгодарителството да се експлоатира от политическите субекти или политизираната общественост като рутинна, формална практика, което води до риска жестът да бъде изпразнен или прекалено опростен в семиозиса си и да се превърне в заложник на политическия имиджмейкинг.

Ограниченията в анализа произтичат от метода на извличане на информацията – case-study, т.е. разглеждане на случаи, които нямат претенцията да затвърждават впечатлението за устойчива тенденция, но се стремят да проверят валидността на тезата последователно на микрополитическо и макрополитическо равнище. Тук те ще бъдат интерпретирани като *лошите изключения, които в най-добрия случай потвърждават наличието на позитивно правило*.

Даряването на книги както директно на избрани публики, така и опосредовано – на културни и образователни институции като библиотеките, читалищата и училищата, е сложен семиотичен жест. Той може да се обозначи с понятието „малък жест“, популяризирано от преподавателя в университетите в Хелзинки и Гьотеборг, политолог и професор по изкуството в публичното пространство – Мика Ханула. Според Ханула основната разлика между големия и малкия жест е целта, която преследват. Малкият жест не кореспондира с желанието да се дават смислени, ясни и категорични отговори или фундаментални решения. Всичко опира до стремежа към определена цел. Цел, която ние никога няма да постигнем, ала към която бихме искали да се придвижваме с малки, но осезаеми стъпки. Освен това, историята е пълна с примери за велики дела, съставени от големи жестове, които са се оказали агресивни, опасни и нерядко контрапродуктивни. Малкият жест прави персоналното важно, като проверява съвместимостта му с приоритетните цели и ценности на цялото общество. Категоричен тест за стойността на малкия жест е начинът, по който той ще успее да надскочи обхвата на своята тясна публика. Ако говорим за политиката в тесния смисъл на думата, малките жестове вземат участие

в производството на значения вътре в политизираната публична сфера по начин, който е най-близък до ежедневието ни (Hannula 2006: 14-24). Затова даряването на книги от различни политически организации и личности ни изглежда толкова нормално и хуманно.

Употребата на книгата в политическата жестова система е легитимна и добре приета от обществото, когато се основава на културния престиж на дарителството (Димитрова 2021: 5-6) и на утвърдения авторитет на самата книга като медия. Даряването на книги на институции или обществени групи естетизира политическата комуникация, а пътят на книгата се тълкува като духовна медиация между елитите и обществата. Политическите организации у нас периодично практикуват провеждането на кратки или продължителни кампании по събиране и даряване на книги на български читалища, училища, библиотеки. Тези кампании позволяват ненатрапчиво да се поддържа позитивната публичност на организациите (Димитрова 2021: 15-16), т.е. те да си правят „бял“ пиар. Можем спокойно да го наречем политическа версия на корпоративната социална отговорност (КСО), задължителна за всеки уважаващ себе си бизнес субект. За тенденциите в тази посока говори и поетиката на мобилизиращите слогани на инициативите у нас през последните години: „Подари книга, възроди любовта към познанието“ на АБВ (2018 г.), „Дари книга, спаси читалище“ и „Солидарно четене“ на БСП (2015, 2016 г.). От ГЕРБ са най-продуктивни - „Вземи книга, дари книга“ (2016 г.), инверсирано по-късно в „Дари книга, вземи книга“ (2018 г.), „Прочети книга – бъди различен“ (2017 г.), „Подари книга, предай знание“ (2016 г.), „Дари книга, дай нов шанс на старата библиотека“ (2014, 2016 г.). Не може да ни убегне фактът, че инициаторите по правило са младежките или женските структури в партиите.

Когато обаче дискурсите на политика и култура се срещат, политиката винаги доминира¹. Чрез обвързването с благородна ка-

¹ Не е маловажен и фактът, че част от медийните публикации (извън онези в сайтовете на политическите партии), отразяващи даренията на книги от политически сили, са квалифицирани като политически теми и са включвани в рубриката „Политика“, а не в рубриките „Култура“ или „Общество“ например.

узи като подкрепата на културни институции и обществени практики се цели **интелектуализация на политиката „по индукция“**. Когато политиките подаряват книги „на ползу роду“, този жест се оценява от медии и публика като еднозначно позитивен и похвален. Дали обаче търсеният ефект е 100% гарантиран?

Даряването на книга е символна практика, тъй като е част от културата. Културата е съвкупност от символните практики във всички сфери на живота - пронизващи всичко, но и самите те, „*пронизани от социални конфликти и силови асиметрии, т.е. те са едновременно символни (културни) и властови*“ (Кьосев 2013: 177). В този ред на символните практики попада и четенето, което Роже Шартие определя като: „...*практика, винаги вкоренена в жестове, пространства и навици*“ (цит. по Кьосев 2013: 80). Подобна интерпретация лесно би могла да обясни защо националистическите политически организации се ограничават до даряването на „патриотична“ литература, основно с исторически, краеведски или учебнически характер, а не се насочват към световната класика например.

Книгата е експресивна форма, силно заредена с видими и невидими послания. Колкото е трудно да се избере книга за подарък, толкова е лесно нейното послание да бъде „разчетено“ погрешно и да пропука взаимното доверие между страните. Ако не сте го изпитвали на гърба си, пробвайте да подарите ръководство с диети на една самоуверена жена или наръчник за добрите обноски на шефа си и бъдете нащрек...

Случай №1²

Рутинна публикация в Мрежата от юни 2016 г. съобщава, че младежката организация на една от водещите политически сили у нас е дарила книги на няколко селски читалища в Сливенския регион в рамките на благотворителната си инициатива „Подари книга – предай знание“ (МГЕРБ 2016). Кампанията очевидно разчита на книжен „краудсорсинг“, тъй като събира книги от всички жела-

Това е закономерна медийна практика и в предизборните периоди.

² Изборът на този пример категорично не отразява политически пристрастия от страна на автора.

ещи да дарят и впоследствие предоставя дареното на читалищата. Партийната структура не инвестира толкова финансови ресурси, а по-скоро човешки, защото мобилизира своите симпатизанти и кординира процеса на комплектуване и разпределяне на събраното.

Три месеца по-късно обаче, в края на август влиятелни национални медии като bTV или онлайн медии като Offnews, оповестяват прелюбопитна информация, която гласи, че въпросната политическа сила е дарила „социалистическа пропаганда на селски читалища“. Подборът на книгите е определен като „леко странен“, тъй като сред дарените заглавия имало и социалистически издания като „Изграждане на социалистическата личност“, писмата и речите на Васил Коларов и популярната по комунизма възпитателна творба „Мъжът и жената интимно“. Дарителите отричат да са правили точна селекция и в своя защита наблягат на реалната възможност сред даренията да са попадали „уникални антикварни екземпляри“. Интересна е реакцията на крайните „бенефициенти“ – жителите на селата се разделили на два основни лагера: „Някои твърдят, че няма да пипнат подобни произведения, други пък са радостни да четат Георги Димитров, защото той има големи заслуги в миналото. Среща се и мнението, че дарението не е направено от партията.“ (ГЕРБ 2016; Странно 2016)

На харизан кон зъбите не се гледат. На „харизана“ книга обаче се гледат не само кориците, а и онова между тях. Защото нейното съдържание е Съобщението с главно С. То е есенцията на посланието. В конкретния пример „дясна“ партия подарява „лява“ литература на потенциалните си избиратели, т.е. читатели. Леко объркващо е, откъдето и да се погледне... Налице е подменена и впоследствие публично и медийно оспорена рецептивна рамка на дарението. То, на практика, се дискредитира от самосебе си.

Прелюбопитният казус е предизвикан от сакрализирани в една отминала епоха, а впоследствие десакрализирани, текстове, чиито разколебан статус генерира възможност за широка амплитуда от интерпретативни реакции. Политиките на колективната памет винаги диктуват и политиките на четенето, като „четенето“ тук представлява разпознаване и оценка на творбите от макроравнището на идеологическото и политическото мислене, защото в

диалога отсъства обсъждането на художествените и образователно-информационните качества на спорните издания.

Политиката работи със стереотипи. Тя обича семплата картина на света, търси винаги противопоставянето и експлоатира най-простите бинарни категории: „ние – другите“, „добро – зло“, „минало – бъдеще“. Там между бялото и черното няма 50 нюанса сиво. Всъщност изтъкнатите току-що черти не важат само за политиката. Отличителните за политическия дискурс характеристики са неизменни признаци и на медийния дискурс. Когато е политически и пропаганден жест, съвременното книгодарителство почти задължително е и медийноопосредстван жест. Това се налага основно поради медиатизирания характер на модерната политическа практика – нищо не се е случило, ако не бъде оповестено чрез медиите.

Симбиозата между политиката и медиите се припознава и толерира от библиотечните институции. В инструкциите им за приемане на дарения фигурира възможността за медийно отразяване на дарителския жест, от което политическите организации с удоволствие се възползват³.

Случаят от Сливенско е показателен в много отношения. Но в рамките на темата на настоящия текст той е доказателство, че когато книгодарителството е политически експлоатиран жест, той много бързо може да се еманципира от контрола и намеренията на дарителя и да предизвика неприятни изненади. Нещо, което политическите среди особено ненавиждат, защото се налага да прибъгват до кризисния пиар. По дефиниция политиката е обществена дейност, насочена към достигане, задържане и упражняване на власт. Но книгата е медия, променяща мисленето, а съгласно определението на Джон Гълбрайт, медиите са сред основните носители на т.нар. „условна власт“ над колективното съзнание и нагласи (Гълбрайт 1993: 12, 28, 161-165). И макар нерядко да се полз-

³ Съгласно произволно избран пример - инструкцията върху политиката за приемане на дарения на Пловдивската Народна библиотека „Иван Вазов“: „Библиотеката подкрепя правото на дарителя да разгласи публично акта на даряване чрез прессъобщения, концерти, изложби или онлайн, за да получат обществено признание и оценка на дарителския жест.“ (Политика 2017).

ва в услуга на политическата манипулация (демагогия), по-важна за обществото е нейната роля на „антиманипулативен филтър“ (Цветкова 2000).

Защо се е стигнало до тази забавна и леко конфузна ситуация, осветлена от медиите? Много просто - защото е налице „формално“ отношение към дарението, тъй като политическата сила изпълнява функция само на разпределителен пункт, който не прави прецизен разбор на включените заглавия. На по-дълбоките равнища на тълкуване обаче трябва върху политическото общуване да се приложи класическият комуникационен модел. Включването на още участници – „посредници“ по „веригата“ между книгата и читателя, каквито са политическата организация – дарител или институцията – получател, увеличава риска от появата на шум в комуникационната верига. Шумът в комуникацията в примера е *семантичен*, свързан с отклоняващи се, непредвидени или погрешни тълкувания на посланието на жеста (Бондигов 2007: 73), който поражда режим на съпротива срещу хегемонията на закодираните в жеста значения и легитимни реакции. В резултат се получава така, че „прочитът“ на дарителския жест не съвпада с предварителните очаквания на нито една от страните.

Хубавото в случая е, че шумът в комуникирането на дарението разколебава асиметричността и еднопосочността, типични за политическата комуникация, и прехвърля отговорността за интерпретацията върху публиката, т.е. тя се еманципира от позицията си на пасивен получател на дарения и имплицитно лансираните чрез тях политически послания. Колизии между „хоризонта на очакванията“ на дарителя и „хоризонта на очакванията“ на бенефициентите имат смислоторчески роли и креативни възможности – тук тези колизии създават нови тълкувания и смислово-социални проекции върху публичната рецепция на политическата инициатива. В тяхната парадигма нечетенето като проявление на неodobрението на дарението може да се определи като „продуктивна страна на междукултурни преговори и конфликти“ по думите на Бетън Бенуел, Джеймс Проктър и Джема Робинсън (цит. по Кьосев 2013: 248-249).

В рамките на историята от Сливен четенето и нечетенето са заместители на политическата легитимация на аудиторията, но в абсурдно преобърнат ред спрямо целта на самото дарение, защото читателите са се разделили в позицията си на двата полюса – „нечетящите“ се дистанцират от лявата идеология и наследството на соцминалото ни и би следвало да бъдат окачествени като потенциално „десни“, т.е. близки до идеологическия профил на партията дарител, но именно те ще четат резервирано и селективно дарените заглавия. Обратно, левите и по-либерално отнасящите се към проблематичните заглавия приемат благосклонно дарението в неговата цялост, обаче на следващите избори те най-вероятно няма да гласуват за тази партия, защото по принцип не са нейни симпатизанти.

Волфганг Изер говори за „разочарованите“ хоризонти на очакване, когато общуването ни с текста се разгръща във времето (цит. по: Кьосев 2013:125). Тук бихме могли да говорим за подобна „разочарована“ модификация на очакванията на аудиторията още преди да е протекъл същинският акт на четене, по-скоро при „прочита“ на самия дарителския жест под напора на задействаните стереотипни оценки за епохата преди 1989 г. и за нейното книжовно наследство.

Случай №2

Изложението ни също разширява „хоризонта“ си с пример от далеч по-голям калибър. Колко неочаквано разочарование може да донесе едно безобидно дарение на детски книги, би могла да сподели и бившата вече Първата дама на САЩ – Мелания Тръмп. Случаят с нейното участие датира от септември 2017 г. и бе широко отразен от най-четените британски и американски медии (Flood 2017; Puente 2017). Според публикациите, в рамките на инициативата по отбелязването на Националния ден на четенето Белият дом, съвместно с образователното министерство, подбрал училища с програми, които са постигнали високи успехи. От името на Мелания Тръмп били разпратени по 10 тома от книгите на Доктор Сюс само до едно училище - отличник във всеки щат.

Библиотекарката на началното училище в Кеймбриджпорт, щата Масачузетс, Лиз Фипс Сойеро, обаче отказва да приеме този висок жест и в отворено писмо се аргументира защо училището ѝ няма нужда от него (Soeiro 2017). Според нея успехът на училището се дължал на инвестициите му в държавното образование, включително и в библиотеката: „*Моите ученици имат достъп до училищна библиотека с повече от 9000 тома и до библиотекар, който има академична степен по библиотечни науки. Множество проучвания показват, че училищата с персонал от професионални библиотекари водят към подобрене на резултатите на учениците*“, пише Сойеро. И продължава: „*Не всички училища имат нашия късмет. Училищните библиотеки в страната масово се закриват.*“ Като носител на награди за работата си в сферата, Сойеро поставя под въпрос метода, който администрацията на Тръмп е използвала, за да избере училищата бенефициенти, и предлага приоритетът на кампанията да се пренасочи към подпомагането и подобряването на недофинансираните училища, намеквайки подигравателно, че Секретарят по образованието – т.е. образователната министърка, има слаб опит в държавното образование, но пък усърдно лобира за чартърните училища (училища с държавно финансиране, но с частно управление).

Сред дарените от Първата дама заглавия били и книгите на много популярния Доктор Сюз⁴, с които са израснали поколения американци. Тях библиотекарката определя като „*клиширани, пъл-*

⁴ Тиодор Сюз Гайзъл (Theodor Seuss Geisel, 1904-1991) е американски писател, поет и илюстратор на комикси, известен главно с книгите си за деца, които подписва с псевдонима Доктор Сюз (Dr. Seuss). Публикува 46 детски книги, сред които са бестселърите „Зелени яйца и шунка“, „Коткарак шапкарак“, „Една риба две риби червена риба синя риба“, „Хортън мъти яйцето“, „Хортън чува Кой!“ и „Как Гринч открадна Коледата!“. Българската публика познава автора основно по екранизациите на „Гринч“ и „Лоракс“. На рождения ден на Доктор Сюз, 2 март, се отбелязва Денят на националното четене в Америка – инициатива за четене, създадена от Националната асоциация на образованието. Д-р Сюз е официален символ на фондацията *Read Across America* („Цяла Америка чете“), която е едно от най-добре разработените звена на Националната асоциация по образованието на САЩ. По този начин се отдава почит на автора, който безспорно има най-големи заслуги за грамотността и разпространението на читателската култура в своята родина.

ни с расистка пропаганда и вредоносни стереотипи“ отживелици и предлага насрещен списък от 10 книги, които според нея по-успешно представят на днешните ученици живота в мултикултурно общество. „*Вие и Вашият съпруг имате пряко влияние върху живота на тези деца – моля Ви отделете време, за да ги опознаете и оцените*“, завършва Сойеро. Ръководството на училището впоследствие публично се разграничава от Сойеро, като обяснява, че е „*посъветвало служителя си относно релевантните политики на институцията за даренията, включително и за политиката срещу това публични ресурси да бъдат използвани за политически цели*“.

За Сойеро дарението на госпожа Тръмп е неуместно и излишно харчене на средства. В писмото ѝ въпросът за художествената рецепция на заглавията се коментира в рамките на социалните и политическите императиви на съвремието, които налагат нуждата от преосмисляне на класиката за деца. Нейната позиция и последвалата реакция на Белия дом, на медиите и на обществените групи е пример как безобидно и благовидно дарение на утвърдени детски заглавия, направено от представителна политическа фигура, може да се политизира и да бъде засмукано от торнадото на радикална и тотална политизация на обществения разговор. Ето защо културният акт на Първата дама предизвиква по-скоро политическа, а не културна реакция. Само припомняме, че в сблъсъка на дискурсите политиката винаги доминира над културата...

Влиятелни медии като в. „Daily Mail“ и „USA Today“ веднага напипват същността на проблема и представят случая като илюстрация на борещите се в американското общество течения, твърдейки, че това е по-скоро реакция срещу фигурата на дарителката и онова, което тя олицетворява, отколкото въпрос на библиотечна философия или проява на критичен индивидуален читателски вкус⁵. „USA Today“ дава трибуна на професорка по детска

⁵ Проблемът очевидно е в политическата оценка, която част от обществото дава на образа на дарителя. Заинтересованият от темата читател може да намери обилен медиен материал, посветен на идентични инициативи на предишната първа дама – Мишел Обама (която също чете на американските деца „Доктор Сус“), но срещу нейния жест навремето не се надига никаква гневна обратна

литература, която защитава Сойеро и определя жеста ѝ като успешен опит да се насочи вниманието към наболелите проблеми на училищните библиотеки и нуждата от актуална литература, която да отразява адекватно социалното многообразие, в което живеем (Puente 2017). Не е трудно да се досетим, че в изследователски план е редно да се обмисли възможността в казуса „Тръмп-Сойеро“ да става дума по-скоро за рецептивна реакция, силно повлияна от глобалните принципи за политическа коректност.

Други масови медии се отнасят повече от критично към библиотекарката. „Daily Mail“ в типичния си стил на работа успява да изрови от фейсбук профила на младата жена снимков материал, с който доказва, че Сойеро отрича Доктор Сюз, но това не ѝ е попречило по-рано да се преоблича като героите от книгите му, за да забавлява малките читатели (Roth, Gaul 2017). В социалните мрежи тонът е още по-агресивен. Например във фейсбук страницата на консервативните карикатуристи може да се направи бърз сондаж сред про-Тръмп настроените американски граждани. Според тях уволнението е най-малкото, което неблагодарната библиотекарка заслужава (Conservative 2017).

Може ли на теория една библиотека да отказва дарения? Да, разбира се, библиотеките по света са си изградили ясни оперативни списъци от критерии за подбор на даренията, който се прилага ежедневно (вж. напр. Cassell, Johnson, Mansfield 2008; O'Hare, Smith 2011). Отвъд формалните и формално-съдържателните параметри, вписани в тези политики за даренията, обаче остават такива частни, но много интересни случаи, като на селските библиотеки в Сливенско и на Лиз Сойеро отвъд Атлантика, при които се включват допълнителни конотации, усложняващи както ситуацията, така и интерпретациите.

Още един важен въпрос накрая. Какво означава да откажеш книжен дар, направен от политически субект? Робърт Чалдини в световноизвестната си книга „Влиянието. Психология

вързка (Metzler 2010; First 2015; Wilkinson 2017). Ако трябва да използваме пак терминологичния инструментариум на комуникационната наука, **проблемът не е в съобщението (дарението, книгата), а в отношенията между изпращача и получателя на това съобщение.**

на убеждаването“ посвещава цяла глава на най-дълбоко вкорененото в човешката цивилизация правило - правилото за подаряването и реципрочността. Това правило се е утвърдило, за да осигури развитието на реципрочните взаимоотношения между хората, така че човек да има възможност да дава, без да се опасява, че ще остане на загуба (Чалдини 2005: 47, 62-63). При описанието на социалните задължения, свързани с даването на подаръци в човешката култура, френският антрополог Марсел Мос казва: „Съществува задължение да даваш, задължение да приемаш и задължение да се отплащаш.“ (цит. по Чалдини 2005: 63). То е валидно за всеки тип размяна, работи на всички нива и има страховитата сила, която ни кара да се отзоваваме на молби на хора, на които сме задължени, и които молби бихме отхвърлили категорично при други обстоятелства.

Дарът е социален код за приобщаване и консолидация. Приемането на подаръка или дарението е сигнал за съгласие за бъдеща реципрочност, която особено много се експлоатира в политическата сфера. „На ниските нива на управление местните политически организации са се научили, пише Чалдини, че най-сигурният начин техните кандидати да запазят постовете си, е да правят всякакъв род дребни услуги на гласоподавателите.“ (Чалдини 2005: 56).

Сойеро е интерпретирила президентското дарение като тест за нейната лоялност към образователните политики на държавния елит, с които очевидно не е съгласна. И отказва да участва в това, както вероятно е отказала да гласува за Тръмп на президентските избори.

В Русия същият тест се прилага чрез речите на Владимир Путин, които, събрани в книга със заглавие „Слова,меняющие мир“ („Думи, променящи света“), са раздавани от президентската администрация като новогодишен подарък на хиляди политици и чиновници с императивната препоръка изданието да стане настолна книга на всеки политик в държавата (Рубин 2015). Отказът да приемеш подаръка в тази архетипна игра означава само едно – отказ да дадеш в бъдеще, когато поискат от теб. С всичките последствия от това твое решение.

Заклучение

Книгодарителство се римува с кръводарителство. Независимо от това дали политическата кръв е синя, червена, оранжева, жълта, зелена или друга, политическата филантропия, материализирана в книжна форма, се предприема в случаите, когато е нужно освежаващо кръвопреливане на публичния образ на политическия играч. Невинаги обаче нещата се случват по планирания начин. Понякога кръвните групи просто са несъвместими. Например, когато книгите носят бремето на особена обществена оценка или културно-естетическа рецепция.

Книгата се оказва труден за манипулиране манипулативен инструмент. Тя е независим, еманципиран играч на общественото поле и политиците трябва много да внимават с нея, защото от безобиден и рутинен рупор на позитивния политически пиар тя може да се превърне в палач на техния имидж. Или поне в голямо въпросително петно на ревера им. Последното не предполага в никакъв случай, че политиците трябва да спрат да даряват книги или да организират дарителски кампании. А да го правят внимателно и да се отнасят отговорно към благородната кауза на дарението. Това е най-сигурният начин на властимащите и властискащите да докажат, че техните малки политически жестове са проявление на безкористна филантропия.

Литература

1. **Бондиков, В.** Манипулации в комуникацията. София, 2007.
2. ГЕРБ дари социалистическа пропаганда на селски читалища. // *Offnews*, 31.08.2016. <https://m.offnews.bg/news/Kultura_33/GERB-dari-sotcialisticheska-propaganda-na-selski-chitalishta_635319.html> (15.11.2018).
3. **Гълбрайт, Дж.** Анатомия на властта. София, 1993.
4. **Димитрова, М.** Дарителството на книги – между културното послание и увеличаването на пазарния дял (по примери от българско-то книгоиздаване). // *Издател*, т. XXIII, кн.2, 2021, 5-19.
5. **Кьосев, Ал.** Караниците около четенето. Научни дискусии, публични дебати и институционални конфликти около природата и състоянието на четенето 1960-2012 г. София, 2013.

6. МГЕРБ в Сливен дари книги на седем читалища в общината. // *БТА*, 09.06.2016. <<http://www.bta.bg/mobile.php/id/1353295>>(15.11.2018)
7. Политика за приемане на дарения. // *Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив*, 2017. <<https://www.libplovdiv.com/index.php/bg/politika-za-priemane-na-dareniya>>(19.11.2018)
8. **Рубин, М.** Кремль разослал политикам сборник главных цитат Путина. // *РБК*, 28.12.2015.<<https://www.rbc.ru/politics/28/12/2015/568003689a794751ad947b2>>(18.11.2018)
9. Странно дарение от книги за селски библиотеки вкара читателите в идеологически спорове. // *bTV новините*, 31.08.2016. <<https://btvnovinite.bg/bulgaria/stranno-darenie-ot-knigi-za-selski-biblioteki-vkara-chitateli-v-ideologicheski-sporove.html>> (15.11.2018)
10. **Чалдини, Р.** Влиянието. Психология на убеждаването. София, 2005.
11. **Цветкова, М.** Четенето: антимаанипулативен филтър. София, 2000.
12. **Cassell, K., Johnson, Sh., Mansfield, J., Zhang, Sh.** Gifts for the Collections: Guidelines for Libraries. // *International Federation of Library Associations and Institutions IFLA Professional Reports*, No. 112, 2008. <<https://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/112.pdf>> (12.11.2018)
13. Conservative Political Cartoons Daily. // *Facebook*, 30.09.2017, <<https://www.facebook.com/ConservativeCartoonsDaily/posts/childrens-librarian-liz-phipps-soeiro-attempted-to-block-potential-reporters-fro/1575967279108411/>>(17.11.2018)
14. First lady promotes eating right, fitness at book reading. // *Associated Press* (via *The Daily Mail*), 21.01. 2015.<<https://www.dailymail.co.uk/wires/ap/article-2920344/First-lady-promotes-eating-right-fitness-book-reading.html>> (20.11.2018)
15. **Flood, A.** Melania Trump book donation rejected by school librarian.// *The Guardian*, 29.09.2017, <<https://www.theguardian.com/books/2017/sep/29/melania-trump-dr-seuss-books-rejected-massachusetts-school-librarian>>(16.11.2018)
16. **Hannula, M.** The Politics of Small Gestures. Chances and Challenges for Contemporary Art. Istanbul, 2006. <<https://static1.squarespace.com/static/54d6681fe4b02fde3d6e646e/t/54f84951e4b0b65fe0ba0ea6/1425557841762/mikabook.pdf>>(8.11.2018)

17. **Metzler, N.** Michelle Obama celebrates Dr. Seuss' birthday by reading to kids. // *The Seattle Times*, March 2, 2010. <<https://www.seattletimes.com/entertainment/michelle-obama-celebrates-dr-seuss-birthday-by-reading-to-kids/>> (19.11.2018)
18. **O'Hare, Sh., Smith, A.** Gifts Nobody Wants: The State of the Art in Dealing with Unwanted Donations. // *Kansas Library Association College and University Libraries Section Proceedings*, Vol. 1, No. 1, 2011. <<https://doi.org/10.4148/culs.v1i0.1363>> (12.11.2018)
19. **Puente, M.** The debate over Dr. Seuss: When racist themes collides with childhood nostalgia. // *USA Today*, 30.09.2017, <<https://eu.usatoday.com/story/life/2017/09/29/melania-trump-school-librarian-turned-dr-seuss-book-donation-into-something-divisive/716114001/>>(16.11.2018)
20. **Roth, D., Gaul, K.** Librarian who rejected Melania's gift of Dr. Seuss books because they are 'tired, cliched, racist propaganda' dressed up as novel's beloved Cat in the Hat character just months before attacking First Lady. // *Daily Mail*, 29.09.2017. <<https://www.dailymail.co.uk/news/article-4934052/Melania-hits-librarian-rejected-donation.html>>(16.11.2018)
21. **Soeiro, L.** Dear Mrs. Trump. // *The Horn Book*, 26.09.2017. <<https://www.hbook.com/2017/09/blogs/family-reading/dear-mrs-trump/>>(16.11.2018)
22. **Wilkinson, J.** Trump fans hit out at Michelle Obama for reading 'racist' Dr Seuss books to kids while she was First Lady after school librarian rejected Melania's gift. // *Daily Mail*, 30.09.2017. <<https://www.dailymail.co.uk/news/article-4936302/Michelle-Obama-mocked-reading-racist-Dr-Seuss-books.html>> (17.11.2018)

